

N:o 118.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående utbyte af mark från Älfkarleby kungsgård i Uppsala län mot viss Söderfors bruks aktiebolag tillhörig jord; gifven Stockholms slott den 30 mars 1906.

Under återopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för denna dag, vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att medgifva,

att två under länsmansbostället Tensmyra n:o 1 i Älfkarleby socken och Örbyhus härad af Uppsala län lydande holmar i Dalälften, benämnda Länsmansholmarna, innehållande en areal af tillhopa 27 kappland eller 0,42 hektar, äfvensom de i en af majoren vid kungl. väg- och vattenbyggnadskåren C. P. W. Gagner den 4 februari 1898 upprättad promemoria närmare angifna, till Älfkarleby kungsgård i nämnda socken hörande Fiskehagarna och del af Fisketorpet med en sammanlagd ytvidd af 11,3913 hektar må från vederbörande stamhemman afsöndras och till Söderfors bruks aktiebolag upplåtas med tillträdesrätt den 14 mars 1907, mot det att nämnda bolag till kronan den 14 mars 1907 med äganderätt öfverlåter de i majoren Gagners nyssberörda promemoria med A, B, C och D betecknade områden jämte den i ett af C. J. Nilsson, Ludvig Broomé och C. J. Bergström den 30 juni 1898 upprättadt värderingsinstrument angifna, till nyttjande åt kungsgårdens arrendator upplåtna mark, i den mån samma mark ej ingår i det af majoren Gagner med A betecknade området, äfvensom all bolagets rätt till vatten och fiske i Dalälften utanför den mark, som genom ifrågasvarande byte tillfaller kronan, allt under villkor och förbehåll:

att kronan såsom ägare af det med D utmärkta området respekterar den Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag enligt aftal nu tillkommande rätt att använda viss del af sagda område;

att Söderfors bruks aktiebolag till nuvarande innehafvaren af länsmansbostället Tensmyra n:o 1 under den tid, han innehar bostället, årligen erlägger värdet af ett lass hö enligt gällande markegångspris; samt

att sistnämnda bolag ensamt vidkännes lagfartskostnaderna jämte öfriga med bytet förenade kostnader.

De till ärendet hörande handlingar och ritningar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF.

Gösta Tamm.

yttrande. För vattenkraftens tillgodogörande har af nämnda kommitté uppgjorts tre särskilda, med alternativ I, II och III betecknade förslag. Alternativ I skiljer sig från majoren Gagners förslag: hufvudsakligen därutinnan, att kraftstationen förlagts på land i stället för i viken öster om fallet; enligt alternativ II skulle anordnas öppen kanal från nämnda vik med förläggning af kraftstationen nedanför Carl XIII:s bro å Söderfors bruks aktiebolag tillhörig mark och i alternativ III ingår jämväl en anordning med öppen kanal, men med kraftstationens förläggning ofvanför sagda bro å kronan tillhörig mark. Kommittén har för sin del förordat en anläggning i enlighet med alternativ II. Då emellertid för utförande af såväl sistnämnda alternativ som alternativ I vore nödvändigt att af Söderfors bruks aktiebolag förvärfva vissa för anläggningarna behöfliga jordområden, inledde kommittén förnyade underhandlingar med bolaget om dylikt markförvärf. Därvid visade sig, att bolaget ej ville biträda det af majoren Gagner upprättade preliminära förslaget till ägoutbyte, men att bolaget förklarat sig villigt att till staten försälja hela den å fallets östra strand invid och nedanför Carl XIII:s bro belägna lägenheten Söderfors n:o 1 eller Pråmkarlsplatsen, år 1861 uppmätt till 41 tunnland 1,5 kappland, äfvensom ofvanberörda, till $\frac{1}{4}$ mantal Östanån n:o 9 hörande, ofvanför fallet belägna område om 17 kappland, allt med växande skog och vattenrätt, mot en köpeskilling af 115,000 kronor.

Sedermera har emellertid uti en till Kungl. Maj:t den 5 juli 1904 inkommen skrift styrelsen för Söderfors bruks aktiebolag — med förmälan, bland annat, att bolaget vore för tillgodogörande af bolaget tillhörig vattenkraft uti den i Dalälften omkring 3 kilometer ofvanför Ålfkarleby bruk belägna s. k. Lanforsen i behof af två till länsmansbostället Tensmyra n:o 1 hörande, i Dalälften nära vid nämnda bruk belägna mindre holmar, benämnda Länsmansholmarna — erbjudit Kungl. Maj:t och kronan att träffa förening om utbyte af de i majoren Gagners förberörda promemoria med B och C betecknade områden om sammanlagdt 0,4830 hektar mot nämnda holmar. Det utanför bolagets omförmälda mark belägna nejonögonfisket afsågs icke att ingå i bytet. Bolaget har därjämte förklarat sig villigt medgifva nuvarande innehafvaren af förenämnda länsmansboställe rätt att under sin återstående tjänstetid antingen låta å närbelägen, bolaget tillhörig mark årligen verkställa ängsslätter till en myckenhet af ett lass hö, som skulle motsvara holmarnas nuvarande höafkastning, eller ock af bolaget årligen uppbära såsom ersättning för mistad skörd från holmarna lösen efter markegångspris för ett lass hö.

Vid bolagets ifrågavarande skrifvelse har fogats, bland andra handlingar, ett af Ludvig Broomé och C. J. Bergström upprättadt in-

strument, utvisande, att Länsmansholmarna, som innehölle en areal af 27 kappland eller 0,42 hektar, tidtals öfversvämmades af vatten samt att med hänsyn till den ringa höjdskillnaden mellan holmarna någon uttagning af vattenkraft ej kunde vid dem äga rum; att värdet af sagda holmar inskränkte sig därtill, att å holmarna kunde årligen skördas ett lass hö, motsvarande efter en beräkning af 40 lispund på lasset och 50 öre lispundet 20 kronor för år eller kapitaliseradt efter 4 procent ett värde af 500 kronor; samt att värdet af de med B och C utmärkta områdena med tillhörande vattenkraft uppskattats till 4,183 kronor. De sålunda lämnade uppgifterna rörande ifrågavarande holmars storlek och afkastningsförmåga bestyrkas af ett handlingarna i ärendet bilagdt protokoll öfver en utaf vederbörande länsman den 5 mars 1905 förrättad undersökning rörande holmarna.

Öfver bolagets nyssberörda framställning har kammarkollegium låtit höra innehafvaren af länsmansbostället Tensmyra länsmannen C. Björkling, hvilken därvid förklarar sig ej hafva något att erinra mot bifall till bolagets förevarande framställning, äfvensom infordrat underdåniga yttranden af kronofogden i orten och Kungl. Maj:ts befallningshafvande, hvilka jämväl tillstyrkt framställningen i fråga. Sedan därjämte landtmästeristyrelsen inkommit med utredning i ärendet och därvid upplyst, bland annat, att de ifrågasatta jordbytena ej vore hänförliga till sådana ägoutbyten, som afsåges i 7 kap. skiftesstadgan, och alltså icke kunde vinna fastställelse af ägodelningsrätt, har kammaradvokatfiskalsämbetet, å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar, afgifvit yttrande och därvid, bland annat, hemställt att, för den händelse ett utbyte af områdena i fråga skulle anses böra åvägabringas, bytet likväl ej måtte komma till stånd, med mindre bolaget såsom ytterligare vederlag åt kronan afstode all bolaget nu tillkommande fiskerätt vid de med B och C betecknade områdena.

På gifven anledning har därefter Söderfors bruks aktiebolag uti en den 1 augusti 1905 dagtecknad skrift förklarar, att bolaget vore villigt att, på sätt advokatfiskalsämbetet hemställt, såsom ytterligare vederlag till kronan afstå all bolaget då tillkommande fiskerätt vid ifrågavarande områden. Sedan kollegium i skrifvelse den 10 oktober 1905 från bolaget infordrat bestämd förklaring, huruvida bolaget vore villigt ingå på det af majoren Gagner uti berörda promemoria förordade byte, under förutsättning att jämväl omförmälda under länsmansbostället Tensmyra lydande två holmar finge i bytet ingå, har styrelsen för Söderfors bruks aktiebolag uti särskild till kollegium ställd skrift af den 7 december 1905 förklarar bolaget vara villigt att ingå på det i majoren

Gagners nämnda promemoria angifna markutbyte, mot det att kronan såsom ytterligare vederlag till bolaget afstode Länsmansholmarna. Då af det i majoren Gagners promemoria upptagna, med bokstafven D betecknade område 4 tunnland vore genom kontrakt under viss tid upplätta på arrende till Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, har Söderfors bruks aktiebolag förbehållit sig att, i händelse det föreslagna markutbytet komme till stånd, få på Kungl. Maj:t och kronan öfverlåta arrendekontraktet.

För egen del har kammarkollegium i underdånigt utlåtande den 27 december 1905 meddelat, dels att de fastigheter, som af bytet i dess vidsträcktare omfattning direkt berördes, i jordeboken för Älfkarleby socken och Örbyhus härad af Uppsala län upptoges, de Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga fastigheterna bland kronoegendomar under allmän disposition såsom Älfkarleby n:o 1 om $\frac{3}{4}$ mantal och Tensmyra n:o 1 om 1 mantal, samt bolagets egendomar såsom Östanån n:o 9 om $\frac{1}{4}$ mantal skatte och Söderfors n:o 1, en skattelägenhet, dels ock att, enligt hvad kollegium inhämtat, domänstyrelsen i skrifvelse den 15 september nästlidna år anmodat Kungl. Maj:ts befallningshafvande i nämnda län att med kungsgårdens nuvarande arrendator eller, om öfverenskommelse med arrendatorn ej kunde träffas, med annan person sluta aftal om skötsel och vård af kungsgården under en tid af ett år från den 14 mars 1906 på de i nu gällande, den 20 mars 1905 utfärdade arrendekontrakt stadgade villkor, med de ändringar, som kunde påkallas af de utaf Kungl. Maj:t uti nådigt bref den 25 maj 1905 föreskrifna undantag och förbehåll; och har kollegium i underdånighet anfört, att kollegium på grund af förekomna omständigheter funne sig böra hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärd i syfte, att öfverenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Söderfors bruks aktiebolag, å andra sidan, finge träffas på de af bolaget slutligen erbjudna villkor.

Därefter har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, till följd af nådig remiss, afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet af den 27 sistlidna februari och därvid förmått sig anse det ifrågasatta ägoutbytet för staten eftersträfvansvärdt och förmånligt äfven under förutsättning att bolagets villkor om afstående som ytterligare vederlag af Länsmansholmarna antoges. Dessa holmar kunde enligt styrelsens åsikt icke anses hafva större värde för staten än som motsvarade värdet af årliga afkastningen af ett lass hö, då på grund af frånvaron af fall utmed holmarna någon vattenkraft ej kunde af staten vid dem uttagas.

Ehuru frågan om lämpligaste sättet att tillgodogöra den staten tillhöriga vattenkraften i Älfkarlebyfallen ännu icke föreligger i sådant skick, att jag kan underställa densamma Kungl. Maj:ts pröfning, anser jag mig likväl nu böra till Kungl. Maj:ts bepröfvande hänskjuta spörsmålet om förvärfvande af i närheten af fallen belägen mark. Af hvad i ärendet förekommit framgår nämligen, att för ett rationellt utnyttjande af vattenkraften vore fördelaktigt, att staten förvärfvar äganderätten till de Söderfors bruks aktiebolag tillhöriga områden, som bolaget nu förklarar sig villigt afstå. Den kronans mark, som föreslagits skola gå i utbyte mot nämnda områden, är, enligt hvad i ärendet hörda myndigheter upplyst, hvarken med hänsyn till beskaffenhet eller läge för staten af större värde, medan det däremot för bolaget är af stort intresse att förvärfva denna mark. Fiskehagarna och ifrågakomna del af Fisketorpet äro nästan helt och hållet omslutna af bolaget tillhöriga ägor, och hvad Länsmansholmarna beträffar, äro de behöfliga för tillgodogörande af bolagets vattenkraft vid Lanforsen.

Från bolagets sida har ifrågasatts rätt till vatten utanför de med B och C betecknade områdena, och torde därför i bytesaftalet böra ingå bestämmelse därom, att bolaget afstår från eventuell dylik rätt utmed den mark, som genom bytet tillfaller kronan.

Då de områden, som genom det af mig nu ifrågaställda bytet skulle tillfalla staten, icke blifvit utmärkta på marken eller inlagda å karta, måste, innan aftal med bolaget kan träffas, en uppmätning af landtmätare verkställas. Emellertid synes mig dessförinnan Riksdagens medgifvande böra inhämtas, och jag hemställer alltså i underdånighet, att Kungl. Maj:t måtte i nådig proposition föreslå Riksdagen att medgifva,

att omförmälda, under länsmansbostället Tensmyra n:o 1 lydande två holmar, innehållande en areal af tillhoppa 27 kappland eller 0,42 hektar, äfvensom de i majoren Gagners ofvannämnda, den 4 februari 1898 upprättade promemoria närmare angifna, till Älfkarleby kungsgård hörande Fiskehagarna och del af Fisketorpet med en sammanlagd ytvidd af 11,3913 hektar må från vederbörande stamhemman afsöndras och till Söderfors bruks aktiebolag upplåtas med tillträdesrätt den 14 mars 1907, mot det att nämnda bolag till kronan den 14 mars 1907 med äganderätt öfverlåter de i majoren Gagners nyssberörda promemoria med A, B, C och D betecknade områden jämte den i ofvannämnda af C. J. Nilsson, Ludvig Broomé och C. J. Bergström den 30 juni 1898 upprättade värderingsinstrument angifna, till nyttjande åt kungsgårdens arrendator upplåtna mark, i den mån samma mark ej

ingår i det af majoren Gagner med A betecknade området, äfvensom all bolagets rätt till vatten och fiske i Dalälven utanför den mark, som genom ifrågavarande byte tillfaller kronan, allt under villkor och förbehåll:

att kronan såsom ägare af det med D utmärkta området respekterar den Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag enligt aftal nu tillkommande rätt att använda viss del af sagda område;

att Söderfors bruks aktiebolag till nuvarande innehafvaren af länsmansbostället Tensmyra n:o 1 under den tid, han innehar bostället, årligen erlägger värdet af ett lass hö enligt gällande markegångspris; samt

att sistnämnda bolag ensamt vidkännes lagfartskostnaderna jämte öfriga med bytet förenade kostnader.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna nådigt bifall samt förordnade, att proposition i ämnet af den lydelse, bilaga . . . till detta protokoll utvisar, skulle till Riksdagen aflåtas.

Ex protocollo:

Reinh. H. J. Rudbeck.